

Kirjat

Ajankohtainen katsaus suomalaiseen hoivapolitiikkaan

Hanna-Kaisa Hoppania,
 Olli Karsio, Leena Näre,
 Antero Olakivi, Liina Sointu,
 Tiina Vaittinen & Minna
 Zechner: *Hoivan arvoiset*.
 Vaiva yhteiskunnan ytimessä.
 Helsinki: Gaudeamus, 2016.
 263 s.
 ISBN 978-952-495-404-4

Hoivan arvoiset tarkastelee kriittisesti ja yleistajuisesti kotimaista hoivapolitiikkaa sekä sen kehitystä. Sen ensisijaisena tavoitteena on vaikuttaa hoivaa koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tätä keskustelua hallitsee tällä hetkellä uusliberalistisista talousopeista ammentava puhetapa, joka painottaa resurssien vääjäämätöntä vähenemistä, tehokkuutta, mittaamista, asiakaslähtöisyyttä ja valinnanvapautta. Teoksen lähtökohtana on huomio, että tässä diskurssissa on sivuutettu kokonaan ihmisten pe-

rustavaa laatua oleva *vaivaisuus*. Tämän agraariyhteiskunnasta peräisin olevan, historian hämärään vaipuneen käsitteen henkiin herättäminen on kirjoittajilta tietoinen valinta. Sen avulla he tekevät näkyväksi ihmisenä olemisen ruumiillista todellisuutta, jota haavoittuvuus, rajallisuus, kuolevaisuus ja tarvitsevuus määrittävät.

Kun vaivaisuus viittasi alun perin tiettyyn köyhään väestönosaan, kirjoittajat ulottavat sen koskemaan kaikkia ihmisiä. Kirjan keskeinen argumentti on, että koska yhteiskunta muodostuu ruumiillisista toimijoista ja koska ihmisruumis on lähtökohtaisesti haavoittuva ja vaivoille altis, on yhteiskuntien aina ja kaikkialla vastattava jotenkin vaivaisuuteen. Tämä voi tapahtua eri tavoin. Kunnalliset palvelut, markkinaehtoiset palvelut ja omaishoito ovat kaikki tietynlaista vaivaisuuteen vastaamista. Vaivaisuuteen voi jättää myös vastaamatta, mutta tällä on vakavia seurauksia: ihmisiä jää heitteille ja voi jopa

kuolla. Kirjoittajat myös kyseenalaistavat yleisen käsityksen, jonka mukaan vaivaisuus olisi yhteiskunnalle taloudellinen ”taakka” ja esittävät, että siihen vastaaminen voi parhaimmillaan luoda työtä ja hyvinvointia.

Hoivan arvoiset tarjoaa suomalaiseen hoivaa koskevaan keskusteluun tärkeitä uusia näkökulmia. Se pyrkii myös laajentamaan käsitystä hoivasta vaivaisuuden vastinparina. Teoksessa hoivaa lähestytään monivaiheisena prosessina. Tällainen hoivan määritelmä auttaa ymmärtämään, että vaivaisuuteen vastataan yhteiskunnan jokaisella tasolla, myös sellaisessa poliittisessa ja taloudellisissa päätöksenteossa, joka on kaukana paitsi käytännön hoivatyöstä myös vaivaisista mielistä ja kehoista. Hoiva-aktiiviteettien taloudellisia ja hallinnollisia reunaehtoja luovien päätösten poliittista luonnetta on kuitenkin vaikea nähdä, koska ne tehdään useimmiten joko salassa tai pakkoon vedoten. *Hoivan arvoiset* pyr-

kii tuomaan nämä päätökset demokraattisen yhteiskunnallisen keskustelun piiriin. Se riisuu neutraaliuden verhon esimerkiksi sellaiselta julkisessa keskustelussa toistuvalla käsitteellä kuin ”kestävyysvaje”, osoittaen terävänäköisellä analyysillä käsitteen poliittisuuden.

Teoksessa käyty vaivaisuuden ja hoivan käsitteitä koskeva keskustelu nojaa kansainvälisen feministisen hoivatutkimuksen traditioon, jossa korostetaan hoivan yhteiskunnallista arvoa ja ihmisten perimmäistä riippuvuutta muista ihmisistä. *Hoivan arvoiset* samalla sekä rantauttaa tätä keskustelua Suomeen että yleistajuistaa sitä. Teoksen omina antia on kuvaus tavoista, joilla vaivaisuuteen vastataan nyky-Suomessa. Tarkastelu tapahtuu makrotasolla, ja sen fokus on vanhushoivassa. Teoksessa kuvattavat, käynnissä olevat muutokset hoivan järjestämisen tavoissa eivät kuitenkaan rajoitu vanhushoivan piiriin, joten teos antaa välineitä myös muille ryhmille suunnatun tuen tarkasteluihin.

Hoivan arvoiset näyttää, että vanhushoivassa käynnissä olevassa muutoksessa ei ole kyse pelkästään laitoshoidon korvaamisesta kodinomaisemilla asumisratkaisuilla. Tämä prosessi kietoutuu käytännössä yhteen hoivan *markkinaistamisen* kanssa, mikä tarkoittaa hoivapalvelujen järjestämistä

markkinoiden logiikkaa noudattaen. Kuvaus vanhushoivan markkinaistamisen muodoista ja seurauksista on valaiseva ja auttaa ymmärtämään myös tämän kehityksen ongelmia. Kirjoittajat painottavat, että hoivan markkinaistaminen johtaa myös eriarvoistumiseen: vähävaraisten, yksinäisten ja kognitiivisilta kyvyiltään rajoittuneiden vanhusten asema muuttuu entistäkin haavoittuvammaksi. Teos problematisoi myös hoivan markkinaistamisen takia tapahtuvaa kansallisten varojen siirtämistä kansainvälisille hoivapalveluja tuottaville yrityksille ja niiden omistajille. Markkinaistaminen johtaa myös hoivan köyhtymiseen. Hoivatyötä on jatkuvasti tehostettava. Tarkasti rajattujen ja aikataulutettujen hoivatehtävien suorittaminen ei anna mahdollisuutta asiakkaan kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen eikä huomioi hoivalle tyyppillistä yllätyksellisyyttä.

Pyrkimys vaikuttamiseen näkyy teoksessa paitsi suomenkielisyysnä, myös argumentaation selkeytenä. Kirjoittajat hyödynsivät myös onnistuneesti tarinallisuutta. Asiatekstin rinnalla kuljetetaan useampaa fiktiivistä tarinaa, joiden päähenkilöinä ovat muun muassa aivohalvauksen saava kunnanvaltuutettu, hänen Alzheimeria sairastava äitinsä, omaishoitajaksi ryhtyvä puoliso ja hoivatyöntekijänä toimiva maahanmuuttaja. Vaikka

henkilöhahmot ovat fiktiivisiä, heidän tarinansa perustuvat kirjoittajien tutkimusaineistoihin. Tarinat havainnollistavat hoivaa eri osapuolien näkökulmista. Samalla ne näyttävät joskus etäisiltä tuntuvien poliittisten päätösten vaikutukset hoivan antajien sekä tarvitsijoiden arjessa ja ruumiissa.

Teoksen tarkoituksena on paitsi tehdä vaivaisuutta näkyväksi, myös muuttaa tapaa, jolla arvotamme sitä. Kirjoittajat esittävät, että vaivaisuudessa ei ole mitään vikaa, eikä sitä pitäisi hävetä. He korostavat, että vaivaisuuden tunnistaminen, tunnustaminen, salliminen ja hyväksyminen ovat keskeisiä lähtökohtia rakennettaessa oikeudenmukaisempaa hoivapolitiikkaa ja luotaessa mahdollisuuksia elää arvokkaasti elämän eri vaiheissa. Näiden periaatteiden omaksumisen esteenä kirjoittajat näkevät autonomisen yksilön ihanteen, joka on erityisen keskeinen vallalla olevassa uusliberalistisessa politiikassa. Kirjoittajien mukaan myös hoivapolitiikkaa kehitetään nykyisin tämän uusliberalistisen ihanneyksilön ehdoilla. Seurauksena on, ettei vaivaisuudesta osata puhua ilman kielteistä leimaa. Samoin yhteiskunnan kyky vastata vaivaisuuteen heikkenee, kun palvelun laatua alkavat määrittää hoivaratiliteetin sijasta omatoimisuuden ja itsemääräämisen arvot. Kirjoittajat näkevät tämän ongelmana

etenkin sellaisten henkilöiden kannalta, joilla on huomattavia toimintakyvyn rajoitteita ja jotka kirjoittajien mielestä ovat kokonaan vailla omatoimisuuden ja itsemääräämisen kykyjä.

Vaikka kirjoittajien keskustelu vaivaisuudesta on monella tavalla arvokasta, ongelmana on, että siinä pikemminkin uusintetaan kuin puretaan riippuvuuden ja autonomian välistä kahtiajakoa. Tämän kahtiajaon purkaminen saattaa kuitenkin olla hedelmällisempää kuin pelkkä autonomian ideaalin kritiikki. Jos hoivan tarvitsijoilta kysyttäisiin, moni pitäisi luultavasti tärkeänä mahdollisuutta tehdä omaa elämää koskevia päätöksiä. On mahdollista, että palveluntarjoajan valintaa tärkeämpiä ovat pienet arkiset valinnat: saako kahviinsa maitoa, milloin pääsee ulkoilemaan tai mitkä vaatteet tänään puetaan päälle. Tällaisten arkisten valintojen ei tarvitse olla kytköksissä yksilön kykyyn suoriutua päivittäisistä toimista ilman muiden apua. Hoivan tarvitsijan itsemääräämistä voidaan tukea ottamalla hänen toiveensa huomioon silloinkin, kun hän tarvitsee laajasti muiden ihmisten apua selviytyäkseen. Hoivasuhteet eivät kuitenkaan välttämättä aina toimi näin.

Hoivan tarvitsijoiden kokemukset itsemääräämisoikeuden menettämisestä osoittavat, että

hoivasuhteisiin että sisältyy aina myös alistamisen potentiaali. Näitä kokemuksia on nostanut esiin esimerkiksi kansainvälinen vammaisliike. Tämän vuoksi on tärkeää kehittää myös hoivan arvopohjaa ja liittää hoivan tarvitsijan autonomian tukeminen osaksi käsitystä ”hyvästä” hoivasta. Tämä ei tarkoita välttämättä hoivan karsimista, kuten *Hoivan arvoiset* -teoksessa oletetaan. Se voi tarkoittaa myös riittävien resurssien turvaamista: sitä, että hoivatyöntekijöillä on aikaa lähteä työntämään pyörätuolia, kun hoivaa tarvitseva henkilö haluaa mennä ulos tai istua vieressä, kun tämä kaipaa toisen ihmisen seuraa.

Kaikesta huolimatta *Hoivan arvoiset* on tärkeä keskustelunavaus hoivan nykytilasta ja tulevaisuudesta. Teos sopii kaikille hoivapolitiikasta kiinnostuneille.

Sonja Miettinen